

Přečahowanje

Salomo zhromadzi wšitkich israelskich staršich, wšitkich předstejičerjow kmjenow a wjerchow israelskich rodow do Jerusalema, zo bychu křinju Knjezoweho sluba horje přinjesli z Dawidoweho města, to je Cion.

2. chronika 5,2

Nětko je wona tu, w swojim přnim bydlenju. Wučerpana, ale zbožowna so wobhladuje. Wona sydnje so na zapróšeny stólc, kotryž je ze swojeje džěćaceje stwy sobu wzała. Łahodnje trěje přez lanu. Što bě jej wšitko hižo přez hłowu šlo, hdyž na tutym stólcu sedžeše: nadawki w matematice abo list swojeho tehdyšeho přečela. Ze stólcem su dopomnjenki zwjazane, kiž su jeje žiwjenje wobwliwowali. Bjez tutech dožiwjenjow njeby była žona, kotraž džensa je. Wobhladuje so w nowych rumnosćach. Nahe scěny skutkuja zymne. Slónco frinkoli so přez mazane kuchinske wokno. Wonka dyrbjała nětko być, sej myslí, a so wot slónca wohrěwać dać.

Naraz zwoni při durjach. Nastrožana so praša, hač su nošerjo meblow něšto zabylí? Wahajo dže k durjam. Jako wotewř škałobu, hlada do wjesoleho džěćaceho mjezwoča. Hólc ze susodstwa je meblenošerjow ze swojeje džěćaceje stwy wobkedźbować. A nětko chce młodu susodku zeznać.

Za hólcom steji jeho mać. Džerži chléb a sel w rukomaj. Z wutrobnymi słowami witataj swoju nowu susodku a so z wjesoly m kiwanjom bórže zaso rozžohnujetaj.

Wona zawřě durje. Nahe scěny a přečahowanske kisty njejsu wjace trašace. Kak derje je, hdyž sy witana, sej myslí.

Nowe bydlenje, nowi susodza. Po wšěch změnach přeje sej stabilitu. Nadobo žedži so za tym, štož wostanje. Dótknje so swojeho stólca, swojeho šata, swojich roztorhanych jeansow. Jeje dopomnjenki njesmě jej nihtó wzać, wona bjez zwuka woła. Sylza kuli so jej po licu.

Młoda žona kusnje do čerstwego chléba. Chléb je samopječeny. Dopomni so na

Čerstwy chléb

Žórto: Bibel-TV

swojej lěpjatej ruce doma při pječenju tykanca. Džakuju so, lubej staršej, wona šepťe, za wšu lubosć, za wšu džerženje a pušćenje. A so zdobom praša: Scěhuje poprawom na kóžde pušćenje zaso kruće džerženje? W myslach pohladnje na swoje přečahowanske kisty. A widži chléb. Woboje słuša w tutym wokomiku k njej. Wona kusa ćopły chléb: Tajki dobry slód, tajka rjana wón! Kak rjenje je, tajkich susodow měć: Hišće cuzych, ale hižo wutrobitych.

Přichad do cuzby – tež bibliska Chronika rozprawja wo tajkim přečahu, wo přečahu Boha z hěty do nowonatwarjeneho templa w Jerusaleme. Stawizna powěda so z wida pomocnikow. Rysuje swjedzeń přečaha, wopisuje mobiliar, zarumowanje a witanje. Wuraznje – jako njeby to wěste było – so zapisa: Krasnosć Knjeza napjelni Boži dom. Bě potajkim woprawdže tak: Bóh wučehnje z hěty, ze stana do templa. A to swjećachu z trompetami, cymblemi, harfami a spěwami: z kemšemi.

Zhromadzeni hudźbnicy – wjac hač 400 jich bě po bibliskim wobličanju – pozběhnychu swój hłós a dachu swojim instrumentam zaklinčec. Hudźachu w rozdělých

toninach, ale w samsnym rytmusu. Nihtó so njeprofilowaše, wšitke hłósny zjednočachu so do zhromadneho zynka.

Božu smilnosć a dobrotu chwalić, w čłowjeku zaklinčec dać a k napodobnjenju pohnuwać, to zamóže hudźba, kotraž myslenje a začuwanje narěči. A što rěka to za nas?

Bóh je k nam přičahnył. Přez křćeńcu bydlí w nas. Móhlo so nam tuž woprawdže poradzić, w hudźenju Božu smilnosć a dobroćiwosć zaklinčec dać: jara rozdělne a tola jako wosada. Při tym je wažne přislušać, sobu- a na so słušać.

Młoda žona w nowym bydlenju sedži přeco hišće na stólcu. Potom dže do kuchnje, wupakuje přidawki a blachi a pječe tykanc. Pozdžišo dže do wochěže a zwoni pola susodow. Předstaji so a poskići kóždemu kusk tykanca. Susodza proša ju do swojeho bydlenja. Čuje so witana. Wona je tu. Čuje, zo ludžo derje z njej mjenja. Na njewěsty čas. Wěčnje pak bydlí Boža smilnosć a dobroćiwosć w njej. Tole wědźec změruje, wožiwja a zwjesela. Chłódnosć doma je so minyła přez ćoplotu přichilnych čłowjekow. **Thomas Haenchen**

Genesis abo nastáće swěta

Lube džěci, sće hižo raz wo nastáću swěta rozmyslowali? Jednu wotmołwu na tute wulke prašenje namakaće cyle na započatku biblije w 1. knize Mójsasa. Genesis je grjekske mjeno tuteje knihi, w kotrejž so stawizna wo stworjenju swěta namaka.

Na spočatku, prjedy hač naš swět a my čłowjekojo scyta běchmy, bě wšitko čma. Wšojedne w kotrym času, přeco bě nóc. Bě jenož Bóh a hewak ničo. Ale Bohu so to njelubješe. Tak měješe ideju, stworić swět. Tute předewzaće traješe šěsć dnjow. Na sedmym dnju wotpočowaše Bóh wot swojeho džěta.

Znajeće slěd, po kotrymž je swět nastał?

1. dzeń	Bóh džěli zemju a morjo. Na samsnym dnju sadzi do zemje rostliny a štomy.
2. dzeń	Bóh stwori zwěrjata kaž bruki, elefanty a konje. Dale stwori wón čłowjeka jako muža a žonu a da jimaj zemju, zo bychy na njej žiwi byli.
3. dzeń	Bóh stwori zemju, swětło a čmu. Tak so dzeń a nóc wotměnjatej.
4. dzeń	Bóh stwori swětło: za dzeń slóncó a za nóc měsáčk a hwězdy.
5. dzeń	Bóh stwori njebjo kaž płašć nad zemju.
6. dzeń	Bóh stwori ptački a ryby. Tak je přeco žiwjenje na zemi a we wodže.
7. dzeń	Bóh wotpočuje wot swojeho džěta.

Bóh je swět stworił a džerži jón w swojej ruce.

Rys.: Maria Wirtheč

Što bě Bóh na přenim dnju stworił a što na šestym? K temu sym wam małe hódančko zestajiła. Zwjazujće ličbu dnja z wotpowědnym tekstom!

Wjele wjesela při hódanju přeje Waša
Maria Wirtheč

Komorny koncert ze serbskej hudźbu

We wobłuku Lěta Zejlerja a Kocora wotmě so rjad komornych koncertow na temu „Časo přichodny, zakčej radostny“. Organizatorka běše z Barta pochodzaca Heidemarie Wiesnerec. W pisanej měšeńcy zaklinčachu twórby swětoweje literatury (Bruch, Scarlatti, Beethoven) a serbskich komponistow. Nimo twórbow Kocora, Nagela, Kobjele a Mětska dožiwi šěsć kruchow načasnych komponistow swoju prapremjeru. Běchu to kompozicije Jana Cyža, Petera Wittiga, Ulricha Pogody, Heidemarie Wiesnerec, Sebastiana Elikowskeho-Winklera a Feliksa Brojera. Wjacore kruchi běchu inspirěrowane wot słowow Zejlerja abo hudźby Kocora.

Koncert wuhotowachu Heidemarie Wiesnerec na klawěrje, Waltraut Elvers

na huslach a brači, Ramón Jaffe na wioloncellu a Anna Steinkogler na harfje. Běše to wotměnjaty program na wysokim wumělskim niwowje. Předstajenja běchu w Budyšinje, Lipsku, we Wojerecach, w Berlinje a Lubinje.

Wjele prócy je so za organizowanje a přewjedženje koncerta nałožiło. Njepomniju žadyn koncert z telko prapremjerami. Po koronowym času bě to skónčnje zaso kultura bjez wobmjezowanjow. Trochu njedosahace běchu w předpolu informacije a wabjenje. Tak bě wopyt znajmjeńša na Budyskim koncerće pjatk, 1. apryla, w Serbskim muzeju dosć snadny. Wulki džak pak słuša wšitkim wuhotowarjam za nałoženju prócu a lubosć.

Jan Malink

Serbski koncert na žurli Serbskeho muzeja na Budyskim hrodze

Foto: Hanka Šěneč

Koncert w Malešecach

Radworski chór Meja přeprašuje wšitkich zajimcow wutrobnje na swój nalětni koncert 1. meje w 17.00 hodž. do Malešanskeje cyrkwy. Po koncerće zběra so kolekta. Tuta je za wójnskich woporow w Ukrainje kaž tež za zdžerženje Malešanskeje cyrkwy postajena. **Lucian Kaulfürst**

Zhromadźizna w Hodźiju

Tež lětsa dyrbjachmy našu hłownu zhromadźinu do nalěća přesunyc. Wjeselimo so pak nětk, zo móže so tute zetkanje tónkróc zaso po zwučenym wašnju na žurli wosadneho doma wotměć. Na zhromadźiznje ma so hospodarski plan za lěto 2022 wobzamknyć, kiž je knjeni Fischero-wa z kasoweje centrale spřihotowała. Jako wažny dypk chcemy hišće raz wo serbskim přinošku na Łužiskim cyrkwiniskim dnju w Zhorjelcu lětsa w juniju wuradžować. Zhromadźizna budže sobotu, 14. meje, w 9.30 hodž. na kantoraće pódla cyrkwy w Hodźiju. Hosćo su wutrobnje wítani.

Sup. Krystof Rummel

Čitanje w Bukecach

Přeprosymo wutrobnje hromadže z Ludowym nakładnistwom Domowina na serbske wosadne popołdne sobotu, 21. meje, w 14.30 hodž. do wosadneje žurle w Bukecach. Po nutrnosci ze sup. Rummelom čita awtorka Měrana Cušcyna ze swojeje noweje knihi „Stop a stup“, w kotrejž wjedže nas mjez druhim do krajiny pod Čornobohom. Komponist Jan Cyž zarjadowanje na klawěrje wobrubu. LND je z knižnym bli-dom přitome. **Bukečanska Bjesada**

Hornja Łužica w Druhej swětowej wójnje

Mysle wo loni wušłej studiji stawiznarja Michaela Richtera

Michael Richter džělaše wot lěta 1994 jako historikar w Institutce Hanny Arendt w Drježdžanach. Wšelakich přičin dla přepoži so jeho džělowe městno w lěće 2011 do Serbskeho instituta w Budyšinje, doniž so 2018 na wuměnk njepoda. W lěće 2021 wuńdže jeho studija k Hornjej Łužicy w lětdzesatku wot 1936 do 1946. Je to wobšěrnny spis, kotryž we hłownym žórtlowy material referuje, ale tež fakty a hódnoćenja ze sekundarneje literatury wozjewja.

Zo bych dimensiju knihi wuwědomił, podam tři ličby: Studija wobsahuje 1 350 stron w dwěmaj zwjazkomaj. W njej namaka so 8 421 přispomnjenjow, kotrež podawaja žórta a literaturu. Awtor je wužiwał dotal njewozjewjene dokumenty z 42 archiwow w Němskej, Pólskej a Jendźelskej. Časowy wobjim je derje woleny, dokelž słušeja lěta do wójnje a wuwice w přinimaj lětomaj po wójnje bjezpośrednje k tematiske mu čežišću. Štož so w přichodže ze stawiznami Serbow abo Hornjeje Łužicy za čas Druheje swětoweje wójnje zaběra, budže knihu, w kotrež namaka nimoměry bohaty material, wužiwać dyrbjec. Wukon awtora ma so čím wyše hódnoćić, dokelž je tutón wulkoprojekt w poměrnje krótkim času někotrych lět zdokonjał.

K lěpšinam knihi słuša, zo je serbska tematika samozrozumliwje do powšitkowneho wuwice w Hornjej Łužicy zapřijata. Wotrězki wo Serbach, kotrež wučinja někak štwórcinu teksta, maja tutón wobsah:

- Hornjołužicy Serbja w dowójskim času (str. 153–256),
- nowy kurs přećiwo Serbam wot lěta 1940 (str. 281–318),
- wuhnaće a zajecé serbskich fararjow (str. 343–352),
- Polacy, Češa a Serbja w spjećowanju (str. 388–401),
- serbske aktiwity wot januara do měrca 1945 (str. 580–581),
- serbscy wójskcy jeći (str. 842–844),
- wumocowanje serbskich žonow a holcow (str. 958–961),
- politiske prócowanja Serbow po wójnje (str. 1061–1094),
- wotnacizowanje pola Serbow (str. 1158–1165).

Tež w druhich wotrězkach namakaja so wšelake informacije wo serbskich naležnosćach. Wobšěrnny register wosobow a městnosćow wolóži runje za domiznowědne slědženja swojske pytanje za materialom. Dalša wulka lěpšina knihi je, zo čerpa hłownje z originalnych žórtlow. Husćišo je tež zapřijata sekundarna literatura jako dodawk, hdžež žórta mjelča. Tu a tam namakaja so kedžbliwe přepytowanja a hódnoćenja. Jako přikład pokazam na rozwa-

žowanja awtora wo tym, hač běchu wuprajenja Pawoła Neda wo serbskej kreji chutnje abo skerje taktisce mjenjene, hač běše wón – z Richterowymi słowami prajene – zastupjer „serbskeho rasizma“ abo nic (str. 167–170).

Při blišej zaběrje z tym, štož pisa Richter wo ewangelskich Serbach, wujewi so mi wšak tež wěsta slaba strona knihi: Serbska literatura so jenož potom wužiwa, hdyž předleži wona tež w němskej rěči. Štož njeje přeložene, so njewobkedźbuje. Při předstajenju wuhnaća serbskich fararjow z Łužicy zložil so awtor hłownje na dopomnjenki fararjow Gerharda Wirtha a Gerata Lazarja, kotrež bě w krajnocyrkwinskim archiwje w Drježdžanach nama-

ni (str. 1062, 1072 a 1075). Njewobkedźbowane wostanje založenje serbskeje čiščernje w Rumburku, wudaće nowiny Naš puć a wšelaka hospodarska pomoc Serbam. Tež aktiwity pólskeho Prołuža a juhosłowjanska podpěra so njenaspomnitej, hačrunjež ma Proluž wulki džěl swojich dokumentow z powójskeho časa w inter-neće přistupny.

Njedospołnosć w knize so wuswětla, hdyž njewidziš w zapisu literatury, kiž wopřija 33 stronow, ani jenički česki, pólski abo serbskorěčny titul. W zapisu wopytanych archiwow a jich wostatkwow njejewi so žadyn česki. „Slavica non leguntur“ (Słowjanske wěcy so nječitaja), je stare prajidmo słowjanskich historikarjow. Tak

kaž. Tola z lěta 1996 předleži nastawk Trudle Malinkoweje „Wuskutki nacionalsocializma na cyrkwinske žiwjenje ewangelskich Serbow w Sakskej“ (Rozhlad 1996, str. 267–272), kotryž tematiku na šěršej žórtlowej bazy dokładnje wobjedna. Za prusku Hornju Łužicu je Edmund Pjeh zakładne rysy podať w nastawku: „Cyrkwinske žiwjenje ewangelskich Serbow w pruskej Hornjej Łužicy“ (Rozhlad 2007, str. 378–386). Wón zložil so nimo dalšich žórtlow na akty Wróclawskeho Archiwum państwowe, z kotrehož ma tež Richter akty. Z woběju nastawkow by Richter móhl aktualniši wobraz na dokładnišej žórtlowej bazy stworić.

Dalši přikład za mjenowanu problematiku potrjechi słowjansku podpěru za Serbow w lětach wot 1945 do 1947/48. Poměrnje wobšěrnje rysuje so prózdinske přebywanje serbskich džěci w Českej w lěće 1945 (str. 1069–1071), drje tehodla, dokelž su so wjacore negatiwne wotřosy w němskich archiwach zdžerželi. Na serbske wusyłanja českeho rozhlōsa a na serbske šulstwo w Českej so skrótko spom-

je tež w tutym padže, štož dowjedže k temu, zo njeje kniha nastupajo ewangelskich Serbow abo powójske hibanje cyle „up to date“ abo wědomostnje na najnowšim stawje. Hinak je nastupajo katolskich Serbow, za kotrychž móžeše so awtor nimo na akty tež na wjacore němskorěčne wozjewjenja zložić (Kowalczyk, Bott-Bodenhausen, Eine Kirche – zwei Völker).

Zaslužbneje bě, zo je tehdyši direktor Serbskeho instituta prof. Dietrich Šotta Michaela Richtera jako sobudžělaćerja přiwzał. Nětko předleža z jeho pjera wjacore wozjewjenja, kiž wobohaća serbski stawiznopis wo wójskim a powójskim času. By pak derje było, hdyž by so, jeli njeje hižo nawuknjenje serbskeje rěče přicpějome, jako standard za podobne pady zapisať wužiwanje serbskich a po potrebjnje tež słowjanskich žórtlow, zo by so wědomostny niwow džeržal. Techniske a personelne móžnosće za to dyrbjeli so namakać.

Ludowemu nakładnistwu Domowina, wosebje lektorej Michałej Nukey, słuša džak, za profesionelne dozhotowjenje a wuhotowanje knihi. **Jan Malink**

Što bychy ćichi džen a jutry byli bjez žonow?

Jutrowna nóc w Čornym Chołmcu

W nocy na lětušu jutrowničku, něšto hodžin prjedy hač schadžace slóncu spěwarki w Slepom do jutrowneho spěwanja přeprošowaše, klinčachu po Čornym Chołmcu pola Wojerec pasionske kěrlušy. Hoberski měsačk swoje swětło na kraj wuliwaše a mystisku atmosferu wopominanja Jezusoweho ćerpjenja a zrowastanjenja ze starodawnym wobradom – pasionskim spěwanjom – zesylnowaše. Zynki spěwow běchu cunje, pochadžachu z ertow žonow.

Što by Jezusowy křižowy puć a što bychy jutry byli bjez žonow? Kaž biblija rozprawja, bě Weronika Jezusej pótne rubiško podała. A žonje stej to były, kotrež so jutry njezdělu rano zahe k jeho rowu podašty a, jón prózdnny wuhladawši, ludžom powěsć njesešty: Wón stanył je – je žiwý!

Tež w Šerbach su do džensnišeho žony přenje, kotrež Jezusowe zrowastanjenje do ludu njesu, po tym zo su spěwajo jeho smjerć wopominali – nimo w Čornym Chołmcu tež ćichi pjatk popoždny w Dešnje.

*

Na Stojanec statoku w Čornym Chołmcu je so ćichu sobotu, 16. jutrownika, wječor w džewječich 16 holcow a žonow zešlo. Přišli běchu w polžarowskej serbskej drasće Wojerowskej kónčiny, potajkim nic dospołnje čorne zwoblěkane: Čorny židžany šórcuch je z běłym płatom wobrubjeny a hawba je zady z čorno-bělo mustrowanym płatom wušita. Tež běły štryntuš, běte našijne rubiško a běle nohajky k tutej wariacije narodnje drasty słušeja, kotraž je jenož za póstny čas postajena.

Pod nawodom swojeje kantorki, 24lětnje Marie-Sophie Štefanec, su so holcy

Žony a holcy po zdokonjanym spěwanju před Čornochołmčanskej cyrkwju

Fota: Liese-Lotte Štefanec

a młode žony pola Stojanec zaspěwali a hišće raz mjezsobu za tym pohladali, hač drasta prawje sedži. Hižo druhe lěto mjenujcy so kóždy doma zdrasći, „wšako chcemy nałožk tak originalnje kaž móžno pěstować. Prjedy wšak so žony tež njesu zhrmadnje na žurli zwoblěkali“, rozjasni Sabrina Wagnerec, organizatorka Čornochołmčanskich spěwarkow. Nimo teho dóstawaja žony přez to wuši počah k drasće, wona měni. A zwjeselena doda, zo su lěta šěsć nowych młodych spěwarkow do svojich rjadow nawabili. Kak to? „Smy so jich prašeli, a wone su bjez wahanja haj prajili.“

Spěwarki su so do pjeć rynekow zestupali. Kantorka zakantori přeni kěrluš: „Najlubši Jezu“. Potom kročachu z delnjeje wsey horje k cyrkwi, wotměnjejo serbsce a němšce spěwajo. Z dwanaće kěrlušow bě šěsć serbskich. „Z kóždym lětom naš serbski repertoire rozšěrjamy, doniž njebudžemy jenož serbsce spěwać“, takle Sabrina Wagnerec rěč jako wosebje wažnu fasetu za awtentiskosć nałožka wuzběhny. „Rady bychmy chcyli, zo so serbsčina w našej wsey zaso zadomi. Spěwanje njech je přenja kročel k temu.“

Lěta so spěwarkam wutrobne přeće spjelni: Kěrluš, kotryž wot wožiwjenja jutrowneho spěwanja w lěće 2010 najradšo spěwaja – „Stern, auf den ich schaue“ – móža skónčnje serbsce spěwać. Jan Malink bě jón jim zeserbšćit, za což su jemu jara dżakowne. Tuž je „Hwězda w čémnej nocy“ nětko přeni króc zjawnje zaklinčala a to hnydom dwójce: jako su spěwarki, ze wsey přišedši, cyrkej přeni króc wobkročili kaž tež při začahu do cyrkwy. Ludžo, kotřiž běchu so hižo dolho do přichada spěwarkow podłu wjesneho puća zestupali, zo bychy z tutym wosebitym dožiwjenjom swoje jutry zahajili, džěchu za spěwarkami do cyrkwy.

Nutrnosć swjećeše farar Stefan Reichelt, kotryž je z Blunja přijět. Poprawom su wšo tak spřihotowali, zo ju zhrmadnje ze swojim sobubratrom fararjom Heinrichom Kochom wuhotuje. Tón pak dyrbeše so teho dybawosće dla wzdać. Farar Reichelt zhrmadženych serbsce postrowi a na kóncu serbsce požohnowa. Dalšej serbskej ⇒

Kónc 1930tych lět wotmě so w Čornym Chołmcu poslednje jutrowne spěwanje, kotrež bě hišće z prazy holcow wušło. Dobrych 70 lět pozdžišo, w lěće 2010, su młode žony a holcy tutu jutrownu tradiciju we wsey wožiwili. Porno pasionskemu spěwanju w Dešnje a jutrownemu spěwanju w Slepom spěwarki w Čornym Chołmcu džensa hišće po wsey kroča.

⇒ dźalej běštej modlitwa a čitanje (Jez 53,4 sl.). Kěrlušy, přewažnje serbske, w cyrkwi mócnje zaklinčachu – nic jeno džakowano jasnym hłosam jutrownych spěwarkow. Přetož tež mjez wosadnymi bě jich tójšto, kotřiž je sobu spěwachu. Wótčenaš so wosada tehorunja serbsce modleše.

„Zdokonjane je.“ Z tutymi słowami bě Jezus, žiwjenje wudychajo, Wótcej swojeho ducha poručil. Na nje nawjazuju farar Reichelt w přédowanju wuwědomi, zo tole njebě kónc, ale započatk: „Chrystus je černjowu krónu zwjazal z krónu žiwjenja. We wokomiku jeho smjerće je so padnjeny swět, swět bjez Boha, znova narodził. Přez kříž je Jezus swět Božej lubosći wotewrět.“

Po nutrnosći spěwarki jako přenje z cyrkwy wuńdžechu a so zboka zachoda zastupachu. Byrnjež hišće dwanatu hodžinu njewotbiło, zanjesechu w jutrownym wočakowanju kěrluš „Chryst je horje stanył“. Z tym zhromadženej zjawnosći – wěriwym

ze wsy kaž tež z blišjeje a zdalenišjeje wokoliny a samo wopytowarjam ze Šwicarskeje – poselstwo wo Jezusowym zrowastanjenju wozjewichu. Jich wobliča wuprudžachu wosebitu radosć, kotruž je starodawny serbski wobryad pasionskeho a jutrowneho spěwanja w nich wuskutkował. Na přewšo dostojne wašnje sposrědkowachu jutrowne poselstwo tež wšitkim přitonym.

Tež fararja Stefana Reichelta je wašnje, kak młode žony ze wsy tutón nałožk haja, hłuboko hnuło. „Z kajkej intensitu, dokładnosću a lubosću to činja. Naši młodzi ludźo maja začuće a zajim za rěč“, wón sudži. Doda, zo budu so we wulkowosadze Halštrowska hala/Wojerocy z wotpowědnymi přihotami a ze zwučowanjom, kaž to na přikład w Ptáčecanskej Bjesadze hižo činja, dale wo to starać, zo budže serbsčina na zarjadowanjach cyrkwy za wšěch wobdźělnikow přiběrajcy ze zwučenosću.

BoBr

Skupinka spěwarkow: Kóžde mjezwočło wuprudža jutrownu radosć.

Potajny narowny pomnik w Njeswačidle

We wopomnišću za 1945 padnjenych němskich wojakow na Njeswačanskim pohrjebnišću nadeńdžeš jako powostank zańdženych časow starši narowny kamjeń. Z pěškowca džěłany jednory kwader steji na niskim podstawkju. Serbej tutón pomnik napadnje, dokelž je do jeho zadnjeje, na zapad wusměrjeneje strony serbske hrónčko zadypane. Pismiki su w načasnym łáčonskim pismje wuwjedžene, prawopis pak ma so zdžěla hišće po starym šwabachskim wašnju:

Tam džež rjeńsche róže kczěja,
Krasnoscz směja
Nasche sbóžne džěčatka.
Jandžel khwata snimi s doła,
Jesusz woła
Je do szwojoh' kralestwa.

Štučka wo tym rěči, zo je kamjeń postajeny za „naše zbóžne džěčatka“. Z někotrymi změnamy w teksće namakamy ju tež w knize „Symješka na Božu rolu“, kotruž je farar Michał Domaška zestajił a Serbske lutherske knihowne towarstwo w léce 1889 wudało. W tutej zběrce, w kotrejž je wjac hač 700 serbskich hrónčkow za narowne pomniki zhromadžene, steji štučka na stronje 20 pod čisłom 295. Zarjadowana je w kapitlu „Wosebite rowowe napisma“ do rubriki „Za džěci zhromadnje“. Přirunuju wobě wersiji so Njeswačanska warianta běžnišo a spodobnišo čita hač ta w knize.

Komu je narowny pomnik postajeny, bychmy dyrbjeli z přédnjeje, do wuchoda wusměrjeneje strony zhonić. Nažel pak je wona wot wjedra jara wobškodžena. Horjeka je spóznac drje dwulinkowske hrónčko w serbskej rěči, kiž pak so wjac wučitać njehodži. Pod tym su w trochu pohlubše-

nym kwadratiskim polu štyri jenak wulke kruhi wudžělane a symetrisce dvě horjeka a dvě deleka zřadowane. W třoch kruhach je hišće spóznac, zo bě do nich pismo wudypane, w štwórtym je pěškowc hižo přejara rozpadnjeny. W kruhu horjeka naprawo so zda, zo móžeš hišće zbytk mjena wučitać: „Jan L...“. Jako wozdoba su wudžělane srjedza mjez kruhami roseta, naboku pak někotre hwězdzički a łopješkate ornamente.

Z informacijow, kiž nam kamjeń při wšěch wobškodženjach posrědkuje, směmy sčěhować, zo dopomina wón na swójbnu tragediju. Štučka na zadnjeje a štyri kruhi na přédnjeje stronje na to pokazuja, zo je pomnik stajeny štyrjom džěcom jedneje swójby. Zo maja wone zhromadny pomnik, wo tym swědči, zo su w běhu krótkeho časa za sobu wumřeli a do zhromadneho ro-

wa chowane. Najbóle prawdžepodobne so zda, zo zemřechu za čas epidemije mjez džěćimi. Tajke chorosće něhdy tež w Serbach ani tak porědko njeběchu a sej hustosć tójšto woporow žadachu. Sudžo po naphledže pisma směmy za to měć, zo pochadza kamjeń ze spočatka 20. lětstotka. Rěč napisow nam praji, zo bě potrjechena swójba serbska. Z kotreje wsy pak pochadžeše, kotre mjeno měješe, kak zemřete džěci rěkach, kak stare běchu a što bě so z nimi stało – to wostanje w potajnym.

Narowny pomnik je swědk wulkeho horja, kotryž je spočatk 20. lětstotka serbsku swójbu z Njeswačanskeje wosady potrjechiło, hdyž bě zrazom štyri džěci zhubila. Zdobom swědči wo dowěrje staršeju, zo wědžeštaj swoje džěčatka nětk zbóžne w krasnosći Jezusoweho kralestwa.

Trudla Malinkowa

Serbski narowny kamjeń we wopomnišću za 1945 padnjenych němskich wojakow na Njeswačanskim pohrjebnišću

Foto: Trudla Malinkowa

Klukšanska wosada 800 lět: Serbja a wěra na kromje hole

Z Klukša do Połpicy je pjeć kilometrow. Hišće dale je, hdyž přez Lichań a Nowu Wjes při Sprjewi do Wotpočinka a Lěskeje běžiš. Wottam přińdžechu prjedy pěši kemši do Klukša a měnjachu za Lichanjom drjewjan-cy z kožanymi črijemi. Tak to slyšach.

Wokoło tutech wosadnych wsow wojowachu 1945 zasakle a surowje wo kónčne dobyće, hačrunjež bě Druha swětowa wójna dawno hižo rozsudžena. Wjele sowjet-skich a němskich wojakow hrjebachu w Połpicy na zapadnej kromje wsy. Pohrjebnišćo we wsy, kaž běchu sej to Połpičenjo hižo dawno zdalenosće do Klukša dla přeli, bě so zwoprawdžilo.

Nětko pak sej wjesnjenjo tež čěłownju přejachu. Bě powójnski čas a wšě twarske materialije wobhospodarjene. Na čěłownju njebě myslić. Njemějachu pak we wsy tež žane městno, hdžež bychu so ludžo schadzować móhli. Tak stajichu próstwu wo tajki dom, kotraž so jim přizwoli. Zo bě twarske městno při samym pohrjebnišću, so dale njewozjewi. Tehdom bě Serb Pawoł Bjeńš wjesnjanosta. Wo nim so mi powědaše, zo je so swěru wo jara požadany twarski material starał. Pječa je sej samo z nachribjetnikom do Berlina k Waltřej Ulbrichtej dojeť a so tam wotpokazať nje-dať, doniž njeje dowolnosć za trěbny material dóstať.

Schadzowanišćo/čěłownju sej wosadni natwarichu a hnydom „připódlá“ nasta rjana kapačka z wěžu a zwonom, w kotrejž mój předchadnik farar Awgust Meltka a pozdžišo tež ja prawidlownje předowachmój. Nowa rumnosć (nětko čěłownja) so přitwari, dokelž bě so dotalna z drastkomoru stała. Tak bě to tehdom móžno.

Za mój Klukšanski čas wuwučowach nabožinu za džěci najprjedy w kapačke, doniž njewutwarichu wosadni předtwark kapački na městnosć za wučbu a schadzowanja. Kóždy tydzeń w Połpicy džěci zhromadźich

Swójbne zetkanje před Połpičanskej kapačkou

Skupina džěci nabožiny z wosadnym fararjom Pawołom Wirthom ducy po puću pola Połpicy, w pozadku wjesna kapačka

Fóce: zběrka Pawoł Wirth

a dwójce wob měsac tam (hdys a hdys tež serbsce) předowach. Swěrne kemšerki a swěrne kemšerjo zeńdžechu so w rjanej kapačke, kiž tehdom knjeni Jenny Drescherowa rjenje přihotowaše, a hdžež knjez Paul Heidloff zwonješe.

Rady myslu na kemše, kiž smój z pozdžišim profesorom Günterom Schwarzu tež w Połpicy swjećiloj. Po nimale polsta lětach mam hišće lube mjezwoča před wočomaj, mjez druhimi knjeni Liskoweje, Seidloweje a Bjeńšoweje, knjeza blidarja Voigta a tam sem tež Pawoła Bjeńša.

Pawoł Bjeńš, wjesnjanosta a stronjan SED, zemře w zymje. Přińdžech w prawym času ke chowanju, kotrejž bě najprjedy wo hodžinu prjedy postajene bylo. Před kapačku čakachu jeho kolegojo-wjesnjanosća kaž tež knjez Wagner a druzy z Rady wokrjesa a zymu mrějachu. Myslachu sej, zo jim klubu činjach, dokelž jich tam hodžinu stejo wostajich. Móžach wšak jim rozklasć, zo běch w prawym času přišoť, woni pak wo hodžinu přezahje. Do kapački wězo njezastupichu.

Tež někotre směšne podawki ze serbskeje hole mam we hłowje.

Raz bě w krutej zymje w Połpicy chowanje z Kislicy. Po zwučenym wašnju džěchu dujerjo wohnjoweje wobory přede mnu a hudžachu. Puć z Kislicy na pohrjebnišćo je trochu dlěši. Wězo njechwatachmy. Rjenje trubichu, ale ducy po puću poněčim jedyn instrument po druhim zamjerzny a na kóncu bě čišina.

W nazymje běchmy z džěćimi nabožiny (kaž Jezus) po puću po polach a woptachmy a pruwowachmy prawu řěpu, kiž tehdom hišće na wšelakich polach rosćeše. Džěcom bě to wulke wjesele. Hladach na to, zo džěci maće řěpki wučahnychu a je zjěchu, štož tež činjachu. Pozdžišo slyšach,

Serbski wjesnjanosta Pawoł Bjeńš, kiž je wobstarał material za twar čěłownje a kapački na Połpičanskim pohřebníšću

zo so někotři wjesnjenjo hóršachu: Farar dže z džěćimi prawu řěpu kradnyć.

Kapačka w Połpicy sluša gmejnje, a tak swjećeše so tam po 1989 mjenje Božich službow. Wšo so wobliči a měješe so płaćić. Wjele je so změniło nic jenož w gmejnje, ale tež w Klukšanskej wosadze, kiž je nětko po fararjomaj Wolfgangu Leßmannu a Fritzu Dietmaru Meieru bjez swójskeho fararja. Dr. Robert Malink zastara z Rakec sem Klukšansku wosadu, kiž přisluša nětko wulkowosadze na poľnóc wot Budyšina.

Bóh dať, zo so při holi Hornjeje lužicy dobra zhromadnosć tež serbskich wosadnych zachowa. Cyrkwinska předstejicerka w Połpicy je nětko knjeni Manuela Herbergerowa, wnučka Pawoła Bjeńša, wot kotrejež wobraz džěda dóstať. **Pawoł Wirth**

Debjene jutrownych jejkow w Rakecach

W Serbach słuša k jutram na kóždy pad barbjenje a pyšenje jutrownych jejkow. Přičina dosć, zo su w zaštych lětach w Rakecach na jednej njedzeli w dojutrownym času, Judika abo Palmarum, džěci w džěcacych kemšach jejkow debili. Z wašnjom běše mjeztym tež, zo swjećachu w samsnym času dorosceni w cyrkwi dwurěčne kemše.

W lětomaj 2020 a 2021 njejsu bohužel žane džěcace kemše byli, znajmjeńša w dojutrownym času nic. Tež lětsa běše dołho njewěste, hač budu to wuměnjenja korony dla dowolić. Tehodla rozsudži wosadna pedagogowka knjeni Steinmüller hižo w januaru, zo budže ze započatkom nabožnej wučby z džěcimi jutrowne jejkow debić. A to je so potom štwórtk do Palmaruma tež stało.

Zamołwići wosady su pak tež za Palmarum debjenje jejkow přihtowali. Dokaž pak běchu wšelake lětniki w šuli „Bjarnat Krawc“ a w Pawoŕskej šuli hižo jejkow debili, mējachmy starosć, hač budu so wjele džěci Palmarum na kemšach wobdžělić. Hdyž pak wosadny farar dr. Malink džěci na džěcace kemše rozzhnowaše, pokaza so, zo běše zajim wjetši hač wočakowany. Tójšto džěci čehnješe z cyrkwy do farskeje bróžnje.

Tam slyšachu džěci tež wo wuznamje jutrownych jejkow na přikład jako dar kmótrow a kmótow za swoje mótki. Wočiwidnje je debjenje jutrownych jejkow dobra móžnosć, džěcom bjez pozběhnjeného pokazowaka wěru a serbstwo zbližić.

Günter Holder

Rakečanska farska bróžnja jako „džěłarnja“ jutrownych jejkow Foto: Günter Holder

Ewangelskej křižerjej w Budyšinje

Na jutrownej njedzeli wozjewištaj w Budyskim křižerskim procesionje z Robertom Maćijom a Stefanom Cuška tež zaso ewangelskej křižerjej poselstwo wo zrowastanjenju Jezusa Chrystusa. Člonaj předsydstwa Serbskeho ewangelskeho towarstwa, wotjěchajo z Maćijec/Jaworkec statoka w Hrubjelčicach, jěchaštaj lětsa k pjatemu razej hromadže. Stefan Cuška je džesaty raz sobu jěchał a Robert Maćij pjaty raz. Po puću do Radworja a wróćo

njebě problemow, tak zo staj so strowaj do Hrubjelčic nawróćitoj.

Z Maćijec/Jaworkec statoka wotjěcha šěsć křižerskich porow, z Hrubjelčic dohromady bě jich džesać. Budyski procesion měješe lětsa dohromady 30 porow. Mjez Budyskimi křižerjami běštaj dwaj nowačkaj a jedyn slěborny jubilar. Stefan Cuška

Křižerjej Robert Maćij (srjedza nalěwo) a Stefan Cuška Foto: Jürgen Maćij

Jutrowne spěwanje we Wuježku pod Čornobohom

Postajenych hygieniskich naprawow nastupajo pandemiju lětsa hižo njebě, tak zo móžeš so z tradiciju jutrowneho spěwanja we Wuježku bjez zadžewkow pokročować. Běše to tutón raz tež „rano zahe“, ale slónco běše lětnjeho časa dla hižo na njebju. Na Dejkec/Pawlikec dwór we Wuježku pod Čornobohom přichadźacy běchu so zymiče wotpowědujo zdrasćili, přetož na łukach dokoławokoło ležeše nalětni mróz. Pječadwaceći wobdžělnikow bě z Bukečanskeje wosady, z Budyšina a z Drježdžanskich kónčin přišlo. Zdaloka slyšachu zhromadźeni na čichim ranju zwonjenje z Bukec. Jutrowne kěrlušy a spěwy zanjesechu so serbsce a němsce. Jako scenje čitaše so jutrowna stawizna po swj. Marku serbsce. Wosadny farar Thomas Haenchen zložil swoje předowanje na jutrownu stawiznu po swj. Janu, wopisujo při tym přenje zetkanje Marje Madleny ze žiwym Zbóžnikom po jeho smjerći na křižu.

Po předowanju w serbskej rěči (němsce w tekstowych łopješkach k sobučitanju)

sćehowachu dalše kěrlušy. Po serbskej modlitwy a serbskim žohnowanju spěwaše so kaž kóždy lěto na kóncu „Hdže su mi banty čerwjene“. Horcy kofej a čerstwe jutrowne całty poskići Krygarjec swójba.

Wutrobny džak na tutym městnje knje-

ni Pawlikowej, kiž nas kóždy jutrowničku rano kaž samozrozumliwy na swjim dworje wita, a Krygarjec swójbje za wjelelětnu, spuščomnu organizaciju tuteho stajnym wobdžělnikam lubeho swjatka.

Arnd Zoba

Jutrowne spěwanje na dworje Dejkec/Pawlikec statoka we Wuježku

Foto: Arnd Zoba

Powěšće

Jutrowne spěwarki jutrowničku rano před cyrkwu we Wjerbnje Foto: Michael Helbig

Hrodzišćo. Hudźbnozawukowa instalacija „Knjez je mój pastyr“, kotruž su w času pandemije w Rakecach stworili a mjeztym hižo we wjacorych cyrkwach z wulkim wuspěchom zjawnosć prezentowali, bě w póstnym času do jutrow w Hrodzišćanskej cyrkwi přistupna. Tež tu wužichu mnozy składnosć k wopytej njewšedneho wumělskeho předstajenja. Instalacija pohnuwa k wosobinskej meditaciji wo strachach čłowjeskeho žiwjenja, wo křesćanskej nadźiji na přewinjenje hrózbow a dowěrje so do dobreho wukónca.

Altenhain. Na přeprošenje tamnišeje wosady je serbska ludowa wuměłca Sigrun Nazdalina z Wojerec w dojutrownym času w Altenhainje pola Grimma wo serbskich jutrownych nałožkach porěčała. 30 zajimcam poda tež zakładne informacije wo serbskej rěči a wo drasće wšelakich kónčin Łužicy. W debjenju jutrownych jejkow móžachu so wobdźělnicy tež sami pospytać.

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawaćelej: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangeliske towarstwo z.t., Privatny puć/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamolwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 03591 600711, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čišć: Lessingowa čišćernja, Kamjenc
Vertriebskennzeichen: 2 B 13145 E
Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangeliske towarstwo, Kreissparkasse Bautzen
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh spěchuje so wot Załožby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki z dawkowych srědkow na zakładze hospodarskich planow, wobzamknjenych wot Němskeho zwjazkowneho sejma, Krajneho sejma Braniborskeje a Sakskeho krajneho sejma.
Lětny abonement płaći 8 eurow.

Łaz. Něhdže 50 wopytowarjow z Łaza a wokoliny, z Wojerec, Čorneho Chołmca, Čiska a Delnjeho Wujězda, wobdžěli so pjatk, 8. apryla, na serbskim wječorku pod hesłom „Handrij Zejler – spěwy a fabule“ we Łazowskej cyrkwi. Mjez hosćimi běchu tež wjesnjanosta Thomas Leberecht a někotři čekancy z Ukrainy. Regionalna rěčnica Wojerowskeje župy Sonja Hrjehorjowa a žurnalist Andreas Kirschke čitašaj fabule serbsce a němsce, Łazowska trójka zarjadowanje ze spěwami wobrubu. Předsyda domizniskeho towarstwa Reinhardt Schneider so sobuskutkowacym džakowaše a farar Christian Huth přitomnych požohnowa. Na kóncu zaspěwachu sej wšitcy hromadže serbsku hymnu.

Dešno. Čichi pjatk přeprasy chór Łužyca na pasionske spěwanje do wosadneje cyrkwy. Nawjaza z tym na tradiciju, kotruž pěstowachu młode holcy hač do 1950tych lět w mnohich delnjolužiskich wsach. Spěwarki běchu při tym starodawnu cyrkwinisku drastu wobležene.

Zbožopřeća

Dnja 8. meje swjeći knjeni **dr. Irena Šerakowa**, bywša korektorka časopisa Pomhaj Bóh, w Pančicach-Kukowje swoje 80. narodniny. Gratulujemy jubilarce wutrobnje a přejemy jej bohate Bože žohnowanje.

Dary

W měrcu je so darilo za Serbske ewangeliske towarstwo 95 eurow a za Pomhaj Bóh dwójce 12 eurow. Bóh žohnuj dary a daricelow.

Spominamy

Před 250 lětami, 3. meje 1772, zemře farar **George Körner** w Bockauwje w Rudnych horach. Narodženy 1717 jako syn burra w Pölbitz, kublaše so wón na gymnaziju w Šwikawje. W tutych lětach nawukny wot tam služaceho serbskeho wojaka tak derje serbsce, zo měješe při wotchadže z gymnazija serbsku narěč. Za čas studija teologije bě sobustaw Serbskeho předarskeho towarstwa w Lipsku. Wot lěta 1747 hač do swojeje smjerće bě farar w Bockauwje, hdžež so pódlu farskeje služby dale ze serbskej rěču zaběraše. Mjez druhim zestaji serbsko-němski słownik, kiž płaći jako jeho najwuznamniši skutk. Rukopis słownika chowa so w uniwersitnej bibliotece we Wróclawju a bu 1979/80 w čišću wudaty. Körner wosta čas žiwjenja zwjazany z Lipsćanskim Serbskim předarskim towarstwom, kotraž jeho za čestneho sobusta-

wa pomjenowa. Wulke zastužby ma tež wo domiznowědu Bockauwa, hdžež dopominatej džensa na njeho mólbwa w cyrkwi a pomjatna tafla na kěrchowje. Dale su tam małe naměsto při farje kaž tež domizniske towarstwo a jeho sydło po nim pomjenowane. T.M.

Přeprašujemy

- 08.05. Jubilate**
10.15 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michalskej cyrkwi (sup. Rummel)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Rummel)
- 10.05. wutora**
09.00 Serbska předarska konferenca w Baršću
- 11.05. srjeda**
19.00 Bjesada w Rakecach w farskej bróžni
19.00 Bjesada w Hodźiju na kantoraće
- 14.05. sobota**
09.30 sobustawska zhromadźizna Serbskeho wosadneho zwjazka w Hodźiju na kantoraće
- 15.05. Kantate**
08.30 kemše z Božim wotkazanjom w Poršicach (sup. n. w. Malink)
- 19.05. štwórtk**
18.30 Bjesada w Bukecach na farje
- 21.05. sobota**
14.30 wosadne popołdne z LND w Bukecach (sup. Rummel)
- 22.05. Rogate**
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. n. w. Malink)
- 29.05. Exaudi**
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Rummel)
- 30.05. wutora**
18.00 pśedsedařstwo STSR, Serbske wósadne zmakanišćo
- W juniju wusyla so ewangeliske Nabožne słowo k dnjej w serbskim rozhłosu.*
- 05.06. 1. dzeń swjatkow**
09.30 dwurěčne kemše w Hodźiju
10.45 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michalskej cyrkwi (sup. Rummel)
19.00 noc wótworjonych cerkwjow ze serbskim programom w Chóšebuzu
- 06.06. 2. dzeń swjatkow**
10.00 dwurěčne kemše w Rakecach
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. n. w. Malink)
14.00 serbska swětkowna namša w Turjeju (f. Kšenka)